

KIRŞEHİR YÖRESİ DÜZ DOKUMALARINDA NAZAR İNANIŞINI SİMGELEYEN MOTİFLER*

Sema ETİKAN

ÖZ

Kırşehir’de dokumacılığın Türklerin Anadolu’ya göç ettiği dönemde başladığı düşünülmektedir. İslamiyet’in yayılışı sırasında, Anadolu’ya öncü birlik olarak yerleştirilen ve ardından devam eden göç ile Selçuklular zamanında ve sonrasında da gelmeye devam eden Türkler, yine Selçuklular döneminde iç karışıklıkları bastırmak amacıyla bölgeye getirilen aşiretler, Kırşehir ve çevresine yerleşmişler ve dokumacılık kültürünü de burada yaygınlaştırmışlardır. Bununla beraber Ahi Teşkilatı ile birlikte kurulan Anadolu Bacıları Teşkilatı ve liderleri olan Ahi Evran’ın eşi Fatma Bacı’nın Kırşehir’e yerleşmeleriyle, teşkilat örgü ve dokumacılık uğraşlarını uzun yıllar burada devam ettirmiş ve zamanla yörede köklü bir dokumacılık geleneği oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu geleneğin yüzyıllarca devam etmesiyle de, yaygı, seccade, namazlağı, halı yastık, halı minder, duvar kilimi, sedir kilimi, yanlama, yüklük örtüsü, çuval, haral gibi yörenin geleneksel dokumaları hem kullanım amaçlı dokunmuş, hem de satışı yapılarak dokumacıların önemli bir geçim kaynağı olmuştur. Bu çalışmada yöre düz dokumalarının sahip olduğu zengin motif çeşitliliği içerisinde, nazar inanişine göre yer alan motifler incelenmiş ve farklı formlarının örneklerle açıklanması amaçlanmıştır. Nazar, bazı insanların bakışlarındaki zararlı güç olarak düşünülmekte ve bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm gibi olumsuz bir etkinin meydana geleceğine inanılmaktadır. Halk arasında “göz”, “göz değmesi” “göze gelme”, “pis göz”, “kötü göz”, “kemgöz” olarak da adlandırılmaktadır. Dokumalarda da göz, pıtrak, muska, el-parmak-tarak, haç ve çengel motifleri nazar inanişine göre korunmayı simgelemekte ve yörelere göre değişiklik göstererek dokumalar üzerinde farklı biçimlerde yer almaktadırlar. Kırşehir yöresi düz dokumalarında da bu nazar inanişini simgeleyen motiflerden göz; “göz” ve “elma”, pıtrak; “pıtrak” ve “çuval yanışı”, el-parmak-tarak; “parmak”, çengel; “tazi kuyruğu” olarak adlandırılmakta ve dokumalarda sıklıkla yer aldıkları görülmektedir. Nazar inanişini ifade eden diğer motiflerden muska ve haç motiflerine ise yöre düz dokumalarında rastlanılmamıştır.

Anahtar Sözcükler: *Kırşehir, Dokuma, Düz Dokuma, Nazar, Motif.*

*Prof. Dr. - Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü
e-posta: etikansema@gmail.com / ORCID: 0000-0001-5347-200X
Makale Türü: Araştırma Makalesi / DOI: <https://doi.org/10.32704/akmbaris.2022.173>
Makale Gönderim Tarihi: 14.04.2022 / Makale Kabul Tarihi: 26.12.2022

ABSTRACT

MOTIFS WHICH ARE SYMBOLIZING NAZAR BELIEF ON FLAT WEAVINGS OF KIRŞEHİR DISTRICT

The weaving in Kırşehir is thought to be started during the migration period of Turks to Anatolia. Firstly, the migrated Selçuklu people who are the scouts of Islamic spread era, the Turks who have migrated to Anatolia and the tribes who have migrated to Kırşehir in order to suppress the internal disturbances have been located in the vicinity of Kırşehir and spreaded the weaving culture along that region. In addition, with the establishment of Anatolian Women Association which has been established at the same time with Ahi Community and relocation of Ahi Evran and his wife Fatma Bacı to Kırşehir who are the leaders of those communities, the association has continued to spread knitting and weaving cultures in Kırşehir region. The lasting of this tradition for centuries, the traditional weavings of the region such as yaygı, prayer rug, carpet pillow, wall rug, sofa rug, yanlama, covering of the yüklük, sack, haral has been woven for utilization and has become an important mainstay for the weavers. In this study, among rich motif variety of the region weavings, motifs which are considered to be a part of the nazar faith have been examined and it is intended to explain their different forms with examples. Nazar is considered to be the harmful power within some people's gaze, and it is believed that a negative effect such as illness, disability or death may occur by gazing into a person, an animal or an object. Among the folk, nazar is also referred to as "the eye", "touch of the eye", "to be coveted", "the dirty eye", "the evil eye", "the bad eye". The eye, the burdock, the amulet, the hand-finger-crest and the hook patterns symbolize protection within the nazar faith, and in the weavings, they exist as motifs with different shapes according to the region. It can be seen that the motifs which symbolize the nazar belief are typically located on the regional flat weavings and named as eye; "eye" and "apple", burdock; "burdock" and "sack motif", hand-finger-comb; "finger", hook; "tazı kuyruğu". Other motifs such as amulet and cross which symbolizes nazar belief has not found on flat weavings in region.

Keywords: *Kırşehir, Weaving, Flat Weaving, Nazar, Motif.*

1. GİRİŞ

Kırşehir Anadolu'nun en eski Türk yerleşim yerlerinden biridir. Selçuklu Dönemi'nde yöreye yerleşen Türkler, burayı bir Türk kenti haline getirmişlerdir. Böylelikle Türk kültürünün köklü bir gelişim gösterdiği bölge başta dokumacılık olmak üzere önemli bir el sanatı merkezi olmuştur.

Halı ve düz dokumacılık Kırşehir yöresinde oldukça eski bir gelenektir. Anadolu'ya Selçuklulardan önce, İslamiyet'in yayılışı sırasında, öncü birlik olarak göç eden ve sonra devam eden göç ile Selçuklular zamanında da yerleşmeyi sürdüren Türkler, halı dokumacılığı ile beraber düz dokumacılık kültürünü de bölgeye taşımışlardır. Yine Selçuklular döneminde iç karışıklıkları bastırmak amacıyla bölgeye getirilen aşiretler, Kırşehir ve çevresine yerleşmişler ve dokumacılık kültürünü de burada yaygınlaştırmışlardır. Bununla beraber Ahi Teşkilatı ile birlikte kurulan Anadolu Bacıları Teşkilatı ve liderleri olan Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı'nın Kırşehir'e yerleşmeleriyle, teşkilat örgü ve dokumacılık uğraşlarını uzun yıllar burada devam ettirmiş ve zamanla yörede köklü bir dokumacılık geleneği oluşmasına katkı

sağlamıştır.^{1, 2, 3, 4, 5, 6}

Kırşehir yöresinde düz dokumacılıkla hemen her yerleşim yerinde uğraşılmakla birlikte yoğun olarak uğraşan yerleşim yerleri Boztepe ilçesine bağlı Karacaören köyü ile Mucur ilçesine bağlı Dalakçı ve Gümüşkümbet köyleri olmuştur. Buralarda dokunan ve kendine özgü motif ve desen özelliğine sahip olan kilimler, “Dalakçı kilimi” adıyla tanınmış ve hemen her genç kızın çeyizinde yer almıştır. Ağırlıklı olarak kilim teknikli dokumalar üretilirken cicim, zili ve sumak tekniğinin kullanıldığı dokumalar da yapılmıştır. Bu dokumalar yörede daha çok yaygı, duvar kilimi, yanlama, yük örtüsü (yük çapı), seccade, namazlağı, yastık, minder, torba, musat torbası (anahtar, tarak vb. gibi günlük eşya koyulan bir çeşit çanta) gibi çeşitli kullanım amaçları için üretilmişlerdir.^{7, 8}

Bu çalışmada, Anadolu dokuma kültürünün önemli bir merkezi olan Kırşehir ve yöresinin gelenekli düz dokumalarında nazar inanişine bağlı olarak yer alan motifler incelenmiştir. Bu amaçla yörenin dokuma kültürünü oluşturan ve Merkez, Akçakent, Akpınar, Boztepe, Çiçekdağı, Kaman ve Mucur ilçelerinde ve bu ilçelere bağlı belde ve köylerde dokunan kilim, cicim, zili ve sumak teknikli dokumalar kaynaklar üzerinden taranarak nazar inanişini simgeleyen motifler ve farklı tipleri belirlenmiştir. Dokumalardan seçilen bazı örnekler üzerinde de açıklamalar yapılmıştır.

2. NAZAR İNANIŞI VE KIRŞEHİR’DE BU İNANIŞA YÖNELİK UYGULAMALAR

Anadolu’da yaygın bir inanış olan nazar ya da nazar değmesi; halk arasında, bütün canlı varlıklarla bunların dışında kalan maddi manevi büyük veya küçük her türlü değerlere karşı, bir kimsenin kin, nefret ya da kıskançlık dolu bakışından doğan kötü sonuçların tamamı olarak tanımlanmakta, bu kötü niyetli insanların bakışlarındaki zararlı güç olarak düşünülmektedir. Bu bakışlarla karşı karşıya kalan kişi ya da nesnenin üzerinde olumsuz bir etkinin meydana geleceğine inanılmaktadır. Halk arasında zaman zaman kullanılan “deveyi kazana, insanı mezara” sözü de nazarın gücünün öldürücü olabilecek kadar kuvvetli olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca yine halk arasında “çarpılma” olarak adlandırılan ve kişinin aklını oynatması, inme inmesi gibi hastalıklar nedeniyle sağlığını kaybetmesi de nazar ile ilişkilendirilmektedir. İmrenilen insan, hatta imrenilen hayvan, bol meyve veren ağaç gibi kıskanılan her şey çarpılmakta yani nazar değmektedir. Yunanlıların “matisma”, Arapların “elayn (göz)” ya da “isabet-i ayn (göz değmesi)”, İranlıların “bed nezer” dedikleri nazar, Anadolu’da “göz”, “göz değmesi” “göze

1 Anonim, *Kırşehir Vilayetinde Halıcılık Kilimcilik Yapağı ve Tiftik*, Ankara: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayınları, 1959, s13, s14, s24.

2 Mikail Bayram, *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum, Anadolu Bacıları Teşkilatı*, Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları: 678, 2016, s96.

3 Sema Etikan, Filiz N. Ölmez, Hande Kılıçarslan, “Kırşehir Halıları”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Halıcılığı Kitabı Cilt:2*, ed., Aysen Soysaldı, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları:539, Kaynak Eserler:41, 2020, s1070-s1071

4 Hasan Karaköse, “Ortaçağ’da Kırşehir”, *Kırşehir Siyasi Tarihi ve Kırşehir Tarihi Bibliyografisi*, ed., Yaşar Özüçetin, Ankara: Gökçe Ofset Matbacılık, 2013, s144-s145

5 Hasan Şahin, *Geçmişten Bugüne Kırşehir*, Ankara: Kırşehir ve İlçeleri Dayanışma Kültür Derneği Yayını, Sarıyıldız Basımevi, 2007, s527.

6 Osman Yalçın, *Kırşehir*, İstanbul: Özyürek Yayınları. Özyürek Basımevi, 1970, s54

7 Sema Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2020, s22

8 Sema Etikan vd., “*Mucur Yöresi Dalakçı Kilimleri*”, XV. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Çevrimiçi Kongresi- Sanat Etkinlikleri, ADÜ Yayın No: 77., 2021, s117

gelme”, “pis göz”, “kötü göz”, “kemgöz” olarak adlandırılmaktadır. ^{9, 10, 11, 12, 13, 14, 15}

Kötü niyetli bakışların daha çok çocuklara zarar vereceğine inanılmaktadır. Bu bakışlardan korunmak ve bunların zararlı etkilerini önlemek için halk arasında bazı yöntemlere başvurulmaktadır. Çocukları kirli gezdirme ve yırtık giysiler giydirmenin yanı sıra hem çocuklar hem de yetişkinler için “Nazarlık” adı verilen bazı objelerin kullanılması bu yöntemlerin başında gelmektedir. Çitlembik ağacının kabuğu, yeşil kahve danesi, kurt dişi, küçük kaplumbağa yavrusunun veya deniz hayvanlarının kabukları, üzerlik otu gibi nesnelere, yapıpıp takılması en kolay, en basit olan nazarlıklardır. Bu nazarlıklar kişinin giysilerine iliştirilerek üzerinde bulundurulduğu gibi, duvar süsü şekline dönüştürülüp evin bir yerine asılarak da kullanılmaktadır. Nazarlıkların yalnızca biçimleri değil, yapıldıkları maddeler ve renklerinin de koruyucu özelliği olduğu düşünülmektedir. Halk arasında kullanılan en yaygın nazarlık gözü simgeleyen mavi boncuktur. Ayrıca nazar değen kişinin üzerinde “tuz dolandırma (çevirme)”, “kurşun dökme”, evde “üzerlik otu tohumu yakma” gibi uygulamalar da yine korunmak için yapılan diğer yaygın uygulamalardır. ^{16, 17, 18, 19}

Kırşehir yöresinde de nazar inancı yaygındır ve yöre halkı korunmak amacıyla Anadolu’nun birçok yöresinde yapılanlara benzer uygulamalar yapmaktadır. Yörede daha çok mavi gözlü insanların nazarının değdiğine inanılmaktadır. Bunun için gözden gelecek zararın yine gözle bertaraf edileceği düşüncesiyle, korunma amaçlı alınan tedbirlerin başında göz şeklinde mavi nazar boncuğu takmak gelmektedir (İ. ŞAHİN, 2018-KAMAN). Bunun yanı sıra iğde ağacından kesilerek ipliğe dizilmiş küçük ağaç parçaları, muska, yine ipliğe dizilmiş üzerlik otu tohumları nazarlık olarak giysilerin iç kısmına takılmaktadır. Bahçe kapılarına, evlerin dış duvarına at kafası ya da inek kafası iskeleti ve boynuzlu geyik kafası asmak, kapıya at nalı çakmak, yine duvarlara üzerlik tohumundan veya iğde dalından yapılmış nazarlıklar ya da bir tutam üzerlik otu asmak yörede nazara karşı alınan diğer tedbirlerdir. İnek, koyun, keçi gibi sağlıklı, besli hayvanlara, traktör, otomobil gibi bazı araçlara da nazarlık takıldığı görülmektedir. ^{20, 21}

Bir diğer uygulama ise kurşun dökmektir. Bu ritüel yörede bu işi bilen tecrübeli “El” almış kadınlar tarafından gerçekleştirilmekte ve bu kadınlara da “Ebe” denilmektedir. Ebe önce üzerlik otunu yakarak

- 9 Feriha Akpınarlı, “Ankara İlinde Nazar ve Nazarlıklar” Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Bölümü, 1987, s2, s14
- 10 Erman Artun, *Türk Halkbilimi*, Adana: Karahan Yayınları, 2014, s357, s358
- 11 Figen Baykal Ertem, “Dokumalarda ve Takılarda Görülen Nazar Motifleri”, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı Geleneksel Türk El Sanatları Bilim Dalı, 2009, s2
- 12 İsmet Zeki Eyüboğlu, *Anadolu İnançları*, İstanbul: Derin Yayınları. Yayın No: 102., 2007, s.88, s89
- 13 Sedat Veyis Örnek, *Türk Halk Bilimi*, Antalya: Türkiye İş Bankası Yayınları. 1977, s30
- 14 Sedat Veyis Örnek, *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları:1629, HAGEM Yayınları:210, Gelenek, Görenek ve İnançlar Dizisi: 20., Türk Hava Kurumu Basımevi İşletmeciliği, 1995, s167
- 15 Sedat Veyis Örnek, *Türk Halk Bilimi*, Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2014, s232
- 16 Artun, *Türk halk Bilimi*, s.359
- 17 Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, Ankara: Bilge Su Yayıncılık, 2015, s.121
- 18 Örnek, *Türk Halk Bilimi*, s232, s233
- 19 Nedim Şahhüseyinoğlu, *Anadolu Halk Kültüründe İnanç Motifleri*, Ankara: Ayyıldız Yayınları. Vol.:2, No:1, 2000, s54, s56
- 20 Gürsel Seçilmiş ve Mehmet Atılğan, *Anadolu Kültürünün Nazar Boncuğu Kırşehir'in Gelenek ve Görenekleri*, Kırşehir: Kırşehir Valiliği Kültür Hizmeti. Yayın No: 13., thrs., s124
- 21 Mahmut Seyfeli, “Kırşehir Halk Edebiyatı, Folklor ve Etnografyası”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, s451

kişinin başında çevirir ve dumanını solumasını sağlar ardından da yine kişinin başının üstünde, erimiş kurşunu bir bakır kabın içerisindeki suya döker. Kurşunun suyun içerisinde aldığı şekillere bakarak “nazar var mı?”, “şiddeti nedir?” gibi konularda yorumlarda bulunur. Nazar değdiren kişiye “göz edenin gözü çıksın” gibi kötü dualar edilerek ritüel tamamlanır.^{22, 23}

Nazar değdiği düşünölen kişinin başının üzerinde tuz çevirmek Anadolu'nun hemen her yöresinde yapılan bir uygulamadır. Kırşehir'de bunun için tuz ve sae taşı (Alüminyum şapı-(Al₂(SO₄)₃) kullanılmaktadır. Sae taşı yöre dokumalarının ipliklerinin boyanması sırasında boyarmaddenin iplik üzerine sabitlenmesini sağlamak amacıyla boya banyosuna atılmaktadır.^{24, 25} Yörede bitkisel boyacılıkta morndan maddesi olarak işlev yapan bu madde nazardan korunma uygulamasında kişinin başının üzerinden birkaç defa geçirildikten sonra ateşe atılmaktadır. Böylelikle kem gözlü kişinin kötölüğünün bertaraf edildiği düşünölmektedir.

“Tütütme” olarak adlandırılan uygulama da yine Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi Kırşehir'de de uygulanmakta, bunun için üzerlik tohumu kullanılmaktadır. Üzerlik tohumu bir tavaya konarak kavrulur ve bu sırada çıkan duman nazar değdiği düşünölen kişiye doğru tutulur ve beraberinde de dualar okunarak tütütme tamamlanır.²⁶

Kırşehir'de nazardan korunmak için üzerlik otu tohumları ile yapılan nazarlıkların ve kumaş ya da el örgüsü çorap üzerine kemik parçası ve ya mavi nazar boncuğu dikilerek hazırlanmış duvar süslerinin kullanımı da yaygındır.²⁷

Anadolu'nun hemen her dokumacılık merkezinde olduğu gibi Kırşehir yöresi dokumalarında da nazar inanışını simgeleyen motifler sıklıkla yer almıştır. Yöre dokumacıları nazardan korunmak amacıyla birçok tedbir almaktadır. Dokumalarında nazar motiflerinin yer alması da bu tedbirlerden biridir. Kötü gözün zararlı etkilerinden korunmak amacıyla başta göz motifi olmak üzere pıtrak, parmak, çengel gibi motifleri dokumalarının üzerinde birçok farklı formda kullanmışlardır.

3. KIRŞEHİR DÜZ DOKUMALARINDA NAZAR İNANIŞINI SİMGELEYEN MOTİFLER

Göz, pıtrak, muska, haç, el-parmak-tarak ve çengel motifleri nazardan korunmayı simgeleyen motiflerdir. Bu motifler dokumalarda yörelere göre değişiklik göstererek birçok farklı formda kullanılmışlardır.

İnsan gözünün iyi niyetin yanı sıra kötü niyet taşıyan bakışlara da sahip olabileceği ve böyle bir durumda yani kıskançlık ve kötü düşüncelerle bir kişiye ya da nesneye bakıldığında negatif bir etki oluşturduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle kötü gözün zararlı etkisinin yine göz ile giderileceği düşünölmekte ve dokumalarda motif olarak gözün natüralist ve stilize formları nazardan korunmak için kullanılmaktadır. Pıtrak üzerinde dikenleri bulunan bir bitkidir. Bu dikenlerle insanların giysilerine ve hayvanların üzerine yapışmaktadır. Anadolu dokumalarında nazar motifi olarak kullanılmasının sebebi de bu dikenlerin yine aynı şekilde göz motifinde olduğu gibi kötü gözün zararlı etkisini uzaklaştırdığına inanılmasındandır. Nazar değmemesi için yapılan uygulamaların arasında kişinin üzerinde nazarlık

22 Seçilmiş ve Atılgan, *Anadolu Kültürünün Nazar Boncuğu Kırşehir'in Gelenek ve Görenekleri*, s.124, s125

23 Seyfeli, “Kırşehir Halk Edebiyatı, Folklor ve Etnografyası”, s453

24 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s35

25 Seyfeli, “Kırşehir Halk Edebiyatı, Folklor ve Etnografyası”, s454

26 Seyfeli, “Kırşehir Halk Edebiyatı, Folklor ve Etnografyası”, s454

27 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s190, s192

taşınmasının yanı sıra muska bulundurulması da vardır. Muska şeklinin üçgen olması nedeniyle dokumalarda genellikle üçgen formunda yer almaktadır. Yatay ve dikey iki çizginin birleşmesinden oluşan haç şeklinin yine bu formundan dolayı kötü gözün zararlı etkilerin dört parçaya ayırıp ortadan kaldıracığına inanılmaktadır. Beş sayısının kötü gözün zararlı etkilerinden koruyucu olduğuna inanılması da beş parmağın ve elin nazardan koruyan motifler olarak stilize bir şekilde dokumalarda yer almasına neden olmuştur. Tarak motifi de parmaklara benzemesi nedeniyle aynı şekilde yorumlanarak kullanılmaktadır. Genellikle dokumalarda dik ve yatık “S” harfi şeklinde yer alan çengel motifi de nazar değmesin diye dokuma zemininde en az bir kez olmak üzere kullanılmaktadır^{28, 29, 30, 31}

Kırşehir düz dokumalarında da nazar inanişine bağlı olarak bu motiflerden bazıları yer almaktadır. Aşağıda Kırşehir düz dokumalarında görülen ve nazardan korunmayı simgeleyen motifler ile bu motiflerin yer aldığı bazı dokuma örnekleri verilmiştir (Fotoğraf 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12). Bu düz dokuma örneklerinin boyut, malzeme, dokuma tekniği ve ömrü gibi bazı özellikleri açıklanmış, motif ve desen özellikleri ise sadece dokumada yer alan nazar motifleri ön plana alınarak değerlendirmiştir.

Fotoğraf 1: Taban kilimi (Altı toplu kilim/Sandıklı kilim) (Akpınar-Büyükabduşağı Köyü)³²

Fotoğraf 1’de verilen Taban kilimi yörede “Altı toplu” ya da “Sandıklı kilim” olarak adlandırılmaktadır. Boyutları 1.84x3.52m a olan dokuma 42 yıllıktır. Atkı iplikleri yün, çözümlü iplikleri pamuktur.

28 Bekir Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını:215, 2000, s184

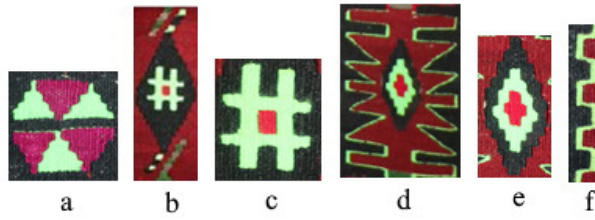
29 Mine Erbek, *Çatalhöyükten Günümüze Anadolu Motifleri*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları. Dumat Ofset Ltd., 2002, s108, 114, 122, 124, 128, 134, 138

30 Sema Etikan ve Hande Kılıçarslan “Düz Dokumalarda Nazar İnancı ve Göz Motifi”. *Art-E*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, Cilt:5, Sayı:10, (2012), s107

31 Filiz Ölmez ve Sema Etikan, “Muğla Yöresi Kirkitli Dokumalarında Nazar İnanişli Motifler”, *İdil Dergisi*, Cilt / Volume 7, sayı / Issue 48, (2018), s. 953

32 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s105

İliksiz atkı yüzü kilim dokuma tekniği ile dokunan örneğin kenar sularında yer alan parmak motifleri ilikli kilim tekniği ile dokunmuştur. Çift şak olarak dokunmuş ve ortadan dikilmiştir. Duvar kilimi olarak kullanılmaktadır. Orta zeminde altı adet ve yan yana iki sıra halinde “sandık motifleri” yer almaktadır.³³ Sandık motiflerinin dışında kalan alanda yörede “elma” adı verilen göz motifi bulunmaktadır (Fotoğraf 2a). Orta zemini çevreleyen içten dışa ilk kenar suyunda uzun kenarlarda “deve” motifleri bu motiflerin merkezinde yine göz motifi görülmektedir (Fotoğraf 2b-2c). Dokumada yer alan bir diğer göz motifi ise dış kenar suyunda, uzun kenarlarda daha çok “ev” ya da “sandık oyu” gibi isimlerle bilinen motifin bazılarının yine merkezinde bulunmaktadır (Fotoğraf 2d-2e). Bu taban kiliminde nazar inanışını simgeleyen göz motifinin üç farklı formu yer almaktadır. Dokumanın kenar sularını birbirinden “parmak” motifleri ayırmaktadır (Fotoğraf 2f). Parmak motifi dokumada yer alan bir diğer nazar inanışlı motiftir.

Fotoğraf : a: Göz (Elma), b:Deve, c: Göz, d:Ev(Sandık oyu), e: Göz, f: Parmak

Fotoğraf 3: Cicim heybe (Merkez-Özbağ)³⁴

Fotoğraf 3’de verilen heybe 1968’de dokunmuştur. Atkısı, çözgüsü ve bezeme ipliği yündür. Boydan 163 cm uzunluğunda olup ceplerinin 89x60 cm, iki cep arası 43 cm’dir. Heybe, cepleri cicim, iki cep

³³ Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s106

³⁴ Filiz Ölmez, Hande Kılıçarsalan ve Sema Etikan, “Özbağ’da Düz Dokumacılık”, XIV. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi- Sanat Etkinlikleri, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları:71, 2020, s.58

arası ve sırtı atkı yüzü kilim tekniğinde dokunmuştur.³⁵ Heybenin ön yüzünde üç sıra şerit halinde yer alan cicim teknikli motiflerin (Fotoğraf 4a) arasında farklı renklerde dokunmuş göz motifleri (Fotoğraf 4b) yer almaktadır.

Fotoğraf 4: a: Ön yüzde yer alan cicim teknikli süsleme, b: Göz

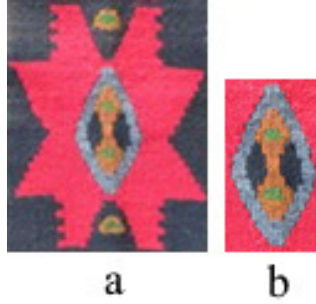

Fotoğraf 5: Sedir kilimi (Mucur-Kıran Köyü)³⁶

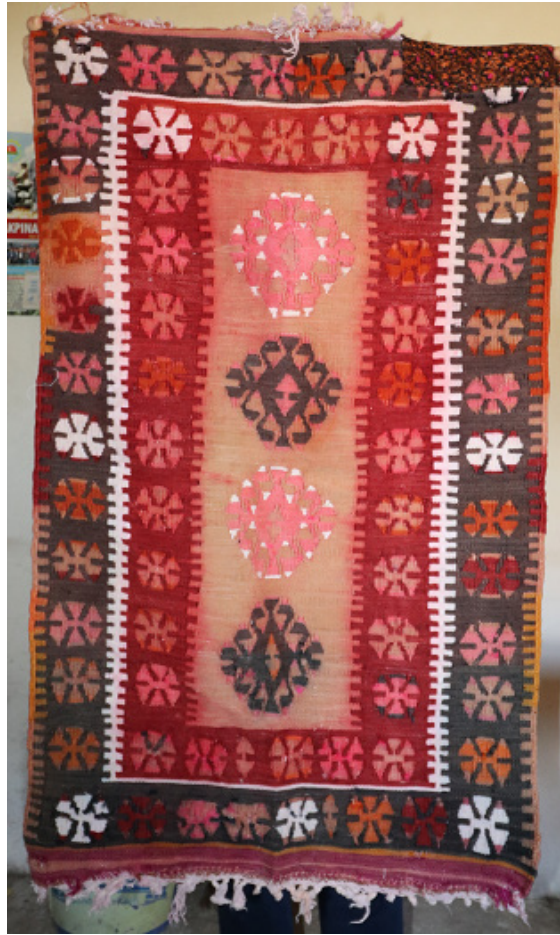
35 Ölmez, Kılıçarsalan ve Etikan, “Özbağ’da Düz Dokumacılık”, 2020, s.58

36 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s115

Fotoğraf 5’de görülen Sedir kilimi 1.30x3.55m boyutlarındadır ve 52 yıllıktır. Atkı iplikleri yün, çözgü iplikleri pamuktur. İliksiz, atkı yüzlü ve sarma konturlu kilim tekniği ile dokunmuştur. Orta zemininde yörede “hardal” adı verilen yıldız motifleri sıralanmaktadır³⁷ (Fotoğraf 6a). Bu yıldız motiflerinin merkezinde ise nazardan korunmak amacıyla dokunmuş göz motifi yer almaktadır (Fotoğraf 6b).

Fotoğraf 6: a: Yıldız (Hardal), b: Göz

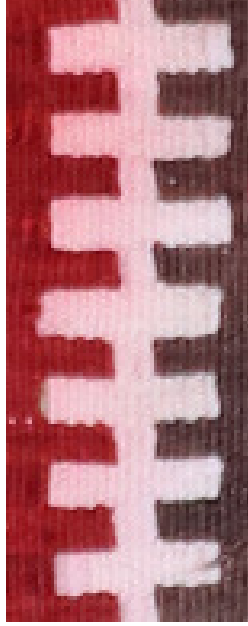

Fotoğraf 7: Namazlağı (Gedirge kilim) (Akpınar-Alişar Köyü)³⁸

37 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s115

38 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s120

Fotoğraf 7’de görülen namazlağı 0.69x1.15m boyutlarındadır ve 60 yıllıktır. Atkı iplikleri yün, çözgü iplikleri pamuktur. Atkı yüzlü ve ilikli kilim tekniği ile dokunmuştur. Dokumada kenar sularını birbirinden “parmak” motifi ayırmaktadır³⁹ (Fotoğraf 8). Bu dokumada nazar inaniş gereği dokumada yer alan farklı tip bir parmak motifi görülmektedir.

Fotoğraf 8: Parmak

Fotoğraf 9: Namazlağı (Gedirge kilim) (Akpınar-Himmetuşağı Köyü)⁴⁰

39 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s121

40 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s124

Fotoğraf 9’da görülen namazlağı 0.67x1.10 m boyutlarındadır. Atkı iplikleri yün, çözgü iplikleri pamuktur. Atkı yüzlü ve ilikli kilim tekniği ile dokunmuştur. Orta zeminde içerisinde “göz” motifli bulunan ve birbirine birleşik olarak sıralanmış iki “sandık” motifli yer almaktadır (Fotoğraf 10a-10b). Sandık motifinin kenarlarında cicim tekniği ile dokunmuş “pıtrak motifleri bulunmaktadır (Fotoğraf 10c). Orta zemini iki uzun kenarda “parmak” motifleri kenar suyundan ayırmaktadır⁴¹ (Fotoğraf 10d). Bu dokumada göz motifinin farklı bir formu görülmektedir. Göz motifinin yanı sıra nazar inanışlı diğer motiflerden pıtrak ve parmak motifleri de dokumada yer almaktadır.

Fotoğraf 10 a: Sandık, b: Göz, c: Pıtrak, d: Parmak

Fotoğraf 11: Duvar kilimi (Seleser kilimi) (Mucur-Dalakçı Köyü)⁴²

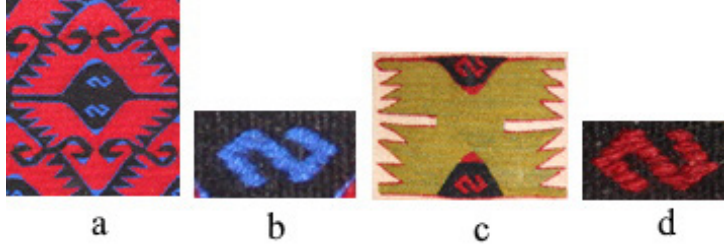
Fotoğraf 11’de görülen duvar kilimi yörede düz dokumacılığın yaygın olarak yapıldığı Dalakçı Köyünde tespit edilmiştir. 1.13x3.61m boyutlarında olan dokuma 51 yıllıktır. Atkı iplikleri yün, çözgü iplikleri pamuktur. İlikli ve sarma konturlu kilim tekniği ile dokunmuştur. Zemininde yer alan ve “seleser” adı verilen motiflerden dolayı bu tip kilimler “Seleser kilimi” adıyla bilinmektedir (Fotoğraf 12a). Zeminde seleser motifinin içerisinde ve kenar suyunda sıralanan “ev (sandık oyu)” motiflerinin arasında “tazı kuyruğu” olarak adlandırılan cicim teknikli motifler görülmektedir⁴³ (Fotoğraf 12b-12c). Bu motif

41 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s124

42 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s108

43 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s108, s109

nazar inanişını simgeleyen motiflerden çengel motifidir ve yörede “tazı kuyruğu” olarak adlandırılmaktadır.

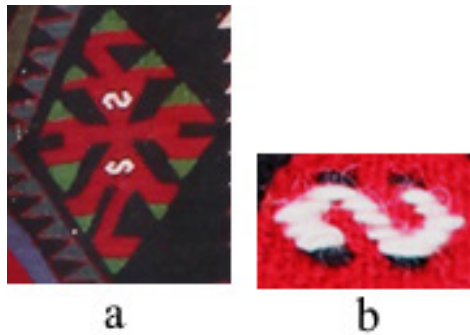

Fotoğraf 12 a: Seleser, b:, **Çengel** (Tazı kuyruğu)c: Ev (Sandık oyu), d: **Çengel** (Tazı kuyruğu)

Fotoğraf 13: Yüklük örtüsü, (Çiçekdağı-Mahmutlu Köyü)⁴⁴

Fotoğraf 13’de görülen ve yüklük örtüsü olarak dokunan kilim Çiçekdağı ilçesi Mahmutlu Köyünde tespit edilmiştir. 1.11x5.37m boyutlarında olan dokuma 45 yıllıktır. Atkı iplikleri yün, çözgü iplikleri pamuktur. İlikli ve sarma konturlu kilim tekniği ile dokunmuştur. Orta zeminde “sandık” ya da “top” adı verilen motifler yer almaktadır. İki uzun kenarda, top motiflerinden kalan boşluklarda ise “kıvrım (dallı oy)” motifleri yer almaktadır (Fotoğraf 14a). Kıvrım motiflerinin içerisinde “tazı kuyruğu” olarak adlandırılan ve cicim tekniği ile dokunmuş çengel motifleri görülmektedir⁴⁵ (Fotoğraf 14b). Fotoğraf 11’de verilen örnekte olduğu gibi bu dokumada da nazar inanişını simgeleyen motiflerden çengel motifi yine başka bir motifle beraber dokunmuştur.

Fotoğraf 14a: Kıvrım (Dallı oy) b: Çengel (Tazı kuyruğu)

44 Etikan vd., “Mucur Yöresi Dalakçı Kilimleri”, 2021, s120

45 Etikan vd., “Mucur Yöresi Dalakçı Kilimleri”, 2021, s121

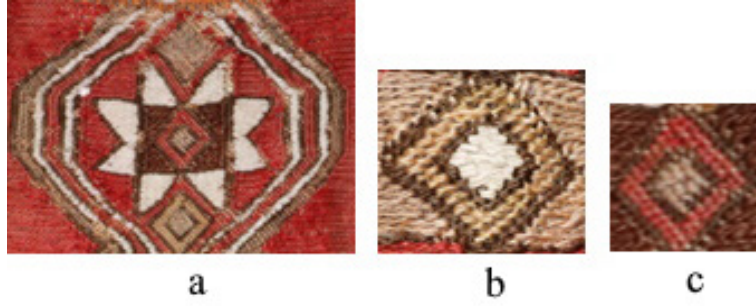

Fotoğraf 15: Sumak dokuma yastık (Kayme yastık) (Akpınar-Alişar Köyü)⁴⁶

Fotoğraf 15’de görülen sumak dokuma yastık 0.60x0.90m boyutlarındadır ve yaklaşık 80 yıllıktır. Yörede sumak dokuma tekniği ile dokunan yastıklara “Kayme yastık” adı verilmektedir. Atkı, çözü ve desen iplikleri yündür. Orta zeminde dört top motifi yer almakta, top motiflerinin merkezinde de “yıldız” motifi bulunmaktadır⁴⁷ (Fotoğraf 16a). Yıldız motifinin ortasında yer alan kare zeminin içerisinde ve aynı yıldız motifinin altında ve üstünde göz motifi görülmektedir (Fotoğraf 16b-16c). Nazarı simgeleyen bu göz motifi iç içe geçmiş iki eşkenar dörtgenden oluşmaktadır.

46 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s135

47 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s135

Fotoğraf 16a: Yıldız b: Göz, c: Göz

Fotoğraf 17: Çuval (Bulgur çuvalı), (Akçakent-Solakuşağı Köyü)⁴⁸, a: Sağ yan, b: Sol yan

Fotoğraf 17’de görülen bulgur çuvalı 0.73x1.32m boyutlarındadır. 50 yıllık olan dokumanın atkı ve desen iplikleri yün, çözgü iplikleri pamuktur. İliksiz atkı yüzlü kilim tekniği ile dokunan bu çuvalın üzerinde cicim ve sumak tekniği ile dokunmuş motifler bulunmaktadır. Motifler gri, kırmızı ve yeşil zeminli şeritler üzerinde yer almakta ve bu şeritler dokumanın boyunca enine sıralanmaktadır⁴⁹ (Fotoğraf 18a). Çuvalın ön yüzünde yer alan desenli alanda “göz” motifleri yer almaktadır (Fotoğraf 18b). Bu desenli alanın kenarında bulunan ince şerit içerisinde de “çengel (tazi kuyruğu)” motifleri sıralanmaktadır (Fotoğraf 18c).

48 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s139

49 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s139

Fotoğraf 18a: Çuval üzerinde yer alan süslemeden detay, b:Göz, c. Çengel (Tazı kuyruğu)

Fotoğraf 19: Çuval (Buğday çuvalı), (Öriye çuval), (Mucur-Avcı Köyü)⁵⁰, a: Ön, b: Arka

Fotoğraf 19’da görülen buğday çuvalı 0.66x1.31m boyutlarındadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen iplikleri yündür. İliksiz atkı yüzü kilim dokuma tekniği ile dokunmuştur. Bu çuvalın üzerinde cicim tekniği ile dokunmuş motifler bulunması nedeniyle yörede “Öriye çuval” olarak da adlandırılmaktadır.⁵¹ Nazarı simgeleyen “pıtrak” motifleri bu örnekte farklı renklerde dokunmuş şeritler üzerinde yer almaktadır (Fotoğraf 20).

50 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s140

51 Etikan vd., *Kırşehir El Sanatları*, s141

Fotoğraf 20: Pıtrak

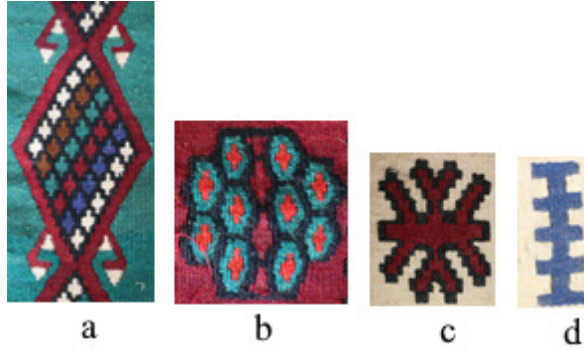

Fotoğraf 21: Yüklük örtüsü (Akçakent-Küçükabdiuşağı köyü)⁵²

Fotoğraf 21’de görülen ve yüklük örtüsü olarak dokunan kilim Akçakent ilçesi Küçükabdiuşağı Köyünde tespit edilmiştir. Atkı yüzlü ve ilikli kilim tekniği ile dokunmuştur.⁵³ Dokumanın ortasında, yeşil zemin üzerinde eşkenar dörtgen şeklinde “top” motifleri sıralanmaktadır. Top motiflerinin içerisinde göz motifleri yer almaktadır. (Fotoğraf 22a). Bu motifler bereket motifi ile de benzerlik göstermektedir. Top motiflerini çevreleyen kırmızı zeminli kenar suyunda da “göz” motifinin farklı bir formu yer almaktadır (Fotoğraf 22b). İçten dışa doğru kırmızı zeminli kenar suyundan sonra gelen beyaz zeminli kenar suyunda “pıtrak” motifi başka motiflerle beraber sıralanmaktadır (Fotoğraf 22c). Yine bu kenar suyunda, dokumanın üstünde ve altında, diğer motiflerin arasında onları birbirinden ayıran “parmak” motifleri bulunmaktadır (Fotoğraf 22d).

52 Sema Etikan vd., “Kırşehir Halk Kültüründe Yüklük Örtüsü”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt :12., Sayı: 66., (2019), s502

53 Etikan vd., “Kırşehir Halk Kültüründe Yüklük Örtüsü”, s502

Fotoğraf 22a: Top motifi ve içerisinde yer alan göz motifleri, b: Göz, c: Pıtrak, d:Parmak

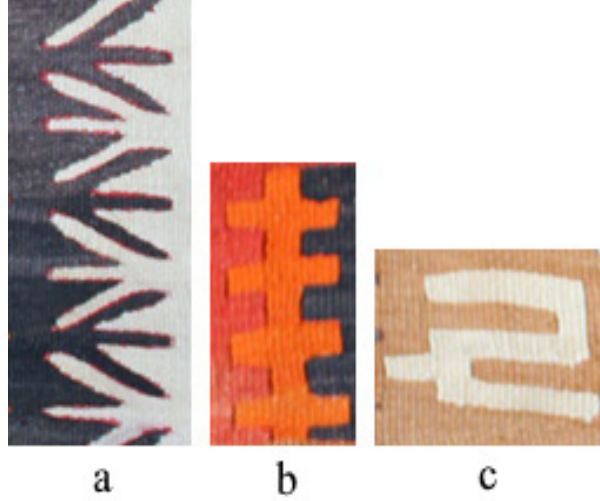
Fotoğraf 23: Namazlağı (İki toplu)(Mucur-Kurugöl Köyü)⁵⁴

Fotoğraf 23’de verilen iki toplu namazlağı, iliksiz atkı yüzü ve sarma sınır atkılı dokuma teknikleri ile dokunmuştur. Yaklaşık 90 yıllık bir dokumadır. 0,71x1,31m boyutlarında olan namazlağının atkı ve çözümlü iplikleri yündür.⁵⁵ Dokumanın iki uzun kenarında dışa doğru bakan ve parmak motifinin farklı bir formu olan “tavuk tırnağı” motifleri sıralanmaktadır (Fotoğraf 24a). Üst kısa kenarda “yıldız” motifleri

54 Sema Etikan, Filiz N. Ölmez ve Hande Kılıçarslan “Mucur Yöresi Çeyiz Geleneğinde Yer Alan Dokumalar”, *Hars Akademi*, 5, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, (2022) s.85, s.86

55 Etikan vd., “Mucur Yöresi Çeyiz Geleneğinde Yer Alan Dokumalar”, s.85, s.86

ile beraber yine “parmak” motifleri yer almaktadır (Fotoğraf 24b). Dokumanın orta zemininde de serbest halde bulunan motifler arasında parmak motifinin bir başka formu görülmektedir (Fotoğraf 24c). Bu seccade örneğinde nazarı simgeleyen motiflerden parmak motifinin üç değişik formu bulunmaktadır.

Fotoğraf 24 a,b,c: Parmak

Fotoğraf 25: Namazlağı (Üç toplu)(Mucur-Dalakçı Köyü)⁵⁶

Fotoğraf 25’de verilen üç toplu namazlağı, atkı yüzü ve ilikli kilim tekniği ile dokunmuştur. Yaklaşık 54 yıllık bir dokumadır. 0,60x0,99m boyutlarında olan namazlağının atkı iplikleri yün, çözgü iplikleri pamuktur.⁵⁷ Dokumanın üstünde ve altında bir sıra olmak üzere “parmak” motifleri yer almaktadır (Fotoğraf 26). Bu dokumada görülen parmak motifleri de nazarı simgeleyen bu motifin yine farklı bir formudur.

56 Sema Etikan, Filiz N. Ölmez ve Hande Kılıçarslan, “İbrahim Özdemir Derleminde Bulunan Kırşehir Kilimleri”, XI. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi Sanat Etkinlikleri, 2018, s394

57 Etikan vd., “İbrahim Özdemir Derleminde Bulunan Kırşehir Kilimleri”, 2018, s394

Fotoğraf 26: Parmak

4. SONUÇ

Nazar inancı hemen her toplumda kendine yer bulmuş oldukça yaygın bir inanıştır. Başına gelen hastalık, felaket vb. kötü olaylara kötü niyetli bir bakışın sebep olduğunu düşünen insanlar korunmak amacıyla bazı tedbirler almışlar ve hatta bunları ritüeller şeklinde uygulamışlardır. Bu korunma tedbirlerinin dokumaya yansması da dokuma üzerinde bazı motiflerin birer simge halinde yer alması ile olmuştur. Bu motiflerin üretilen dokumaların üzerinde bulunmasının, kullanacak kişiyi nazar değmesinden koruyacağı düşünülmüştür. Bu amaçla dokumalarda göz, pıtrak, haç, muska, el-parmak-tarak ve çengel gibi motifler süsleme elemanı olmalarının yanı sıra nazar inancını da yansıtan birer öge görevi üstlenmişlerdir. Kırşehir yöresi düz dokumalarında da bu nazar inancını simgeleyen motifler sıklıkla görülmektedir. Bu motiflerden, göz; “göz” ve “elma”, pıtrak; “pıtrak” ve “çuval yanışı”, el-parmak-tarak; “parmak”, çengel; “tazı kuyruğu” olarak adlandırılmakta ve farklı formları dokumalarda yer almaktadır. Bu farklı formlar sayısal olarak değerlendirildiğinde; çalışma kapsamında, göz motifinin 10, pıtrak motifinin 3 ve parmak motifinin 4 farklı formu tespit edilmiştir. Çengel motifinin ise tek formu bulunmaktadır. Nazar inancını ifade eden diğer motiflerden muska ve haç motiflerine ise yöre düz dokumalarında rastlanılmamıştır.

Birçok farklı formda ve yöresel adlarıyla dokunması devam eden bu motifler zaman içerisinde bir inancı simgelemekten çok süsleme elemanına dönüşmüşlerdir.

KAYNAKÇA

- Akpınarlı, Feriha. “Ankara İlinde Nazar ve Nazarlıklar”. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Bölümü, 1987.
- Anonim. Kırşehir Vilayetinde Halıcılık Kilimcilik Yapağı ve Tiftik. Ankara: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayınları, 1959.
- Artun, Erman. Türk Halkbilimi. Adana: Karahan Yayınları. 2014.
- Bayram, Mikail. Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum, Anadolu Bacıları Teşkilatı. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları: 678, 2016.
- Boratav, Pertev Naili. 100 Soruda Türk Folkloru. Ankara: Bilge Su Yayıncılık, 2015.
- Deniz, Bekir. Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını:215, 2000.
- Erbek, Mine. Çatalhöyükten Günümüze Anadolu Motifleri. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları. Dumat Ofset Ltd., 2002.

Ertem, Baykal, Figen. “Dokumalarda ve Takılarda Görülen Nazar Motifleri”. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı Geleneksel Türk El Sanatları Bilim Dalı, 2009.

Etikan, Sema., Hande Kılıçarslan. “Düz Dokumalarda Nazar İnancı ve Göz Motifi”. *Art-E. Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*. Cilt:5, Sayı:10, (2012):103-121

Etikan, S., Filiz N. Ölmez ve Hande Kılıçarslan. “İbrahim Özdemir Derleminde Bulunan Kırşehir Kilimleri”, XI. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi Sanat Etkinlikleri, s391-s396, 2018.

Etikan, Sema, Filiz N. Ölmez, Hande Kılıçarslan ve Cenk Şahin. “Kırşehir Halk Kültüründe Yüklük Örtüsü”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt :12. Sayı: 66., (2019): 498-508

Etikan, S., Filiz N. Ölmez ve Hande Kılıçarslan. “Kırşehir Halıları”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Halıcılığı Kitabı*. Ed. Aysen Soysaldı. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları:539, Kaynak Eserler:41, Cilt:2, 2020.

Etikan, Sema, Filiz N. Ölmez, Hande Kılıçarslan ve Cenk Şahin. *Kırşehir El Sanatları*, Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları. 2020.

Etikan, Sema, Filiz N. Ölmez, Hande Kılıçarslan ve Cenk Şahin. “Mucur Yöresi Dalakçı Kilimleri”, XV. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Çevrimiçi Kongresi- Sanat Etkinlikleri, ADÜ Yayın No: 77., s117-s122, 2021.

Etikan, S., Filiz N. Ölmez ve Hande Kılıçarslan. “Mucur Yöresi Çeyiz Geleneğinde Yer Alan Dokumalar”, *Hars Akademi*, 5, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, (2022): 80-96.

Eyüboğlu, İsmet Zeki. Anadolu İnançları, İstanbul: Derin Yayınları. Yayın No: 102., 2007.

Karaköse, Hasan. “Ortaçağda Kırşehir”. *KIRŞEHİR Siyasi Tarihi ve Kırşehir Tarihi Bibliyografisi*. Ed. Yaşar Özüçetin. Ankara: Gökçe Ofset Matbaacılık. 2013.

Ölmez, Filiz N ve Sema Etikan. “Muğla Yöresi Kırkitli Dokumalarında Nazar İnanişli Motifler”, *İdil Dergisi*, Cilt / Volume 7, sayı / Issue 48, (2018): 951-956

Ölmez, F., N., Hande Kılıçarslan ve Sema Etikan. “Özbağ’da Düz Dokumacılık”, XIV. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi- Sanat Etkinlikleri, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları:71, s.53-62, 2020.

Örnek, Sedat Veyis. Türk Halk Bilimi. Antalya: Türkiye İş Bankası Yayınları. 1977.

Örnek, Sedat Veyis. Türk Halk Bilimi. Kültür Bakanlığı Yayınları:1629, HAGEM Yayınları:210, Gelenek, Görenek ve İnançlar Dizisi: 20. Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi İşletmeciliği. 1995.

Örnek, Sedat Veyis. Türk Halk Bilimi. Ankara: BilgeSu Yayıncılık. 2014.

Seçilmiş, Gürsel ve Mehmet Atılğan. Anadolu Kültürünün Nazar Boncuğu Kırşehir’in Gelenek ve Görenekleri. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Kültür Hizmeti. Yayın No: 13. (Thrs)

Seyfeli, Mahmut. “*Kırşehir Halk Edebiyatı, Folklor ve Etnografyası*”. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.

Şahhüseyinoğlu, Nedim. Anadolu Halk Kültüründe İnanç Motifleri. Ankara: Ayyıldız Yayınları. Vol.:2, No:1, 2000.

Şahin, Hasan. Geçmişten Bugüne Kırşehir, Ankara: Kırşehir ve İlçeleri Dayanışma Kültür Derneği Yayını, Sarıyıldız Basımevi, 2007.

Yalçın, Osman. Kırşehir. Kırşehir: Özyürek Yayınları. Özyürek Basımevi, 1970

Kaynak kişiler

İlhan Şahin, 74, Emekli İlkokul Öğretmeni, Kaman-KIRŞEHİR, 2018